

Ojczysty - dodaj do ulubionych / Ciekawostki językowe

KOPCIUSZEK

Marcelina Jarnuszkiewicz

„Kobieta ma tyle lat, na ile zasługuje” – mawiała Coco Chanel. Przed nią Honoriusz Balzac twierdził, że „Kobieta ma tyle lat, na ile wygląda”. Tak czy siak, określanie wieku kobiety to śliska sprawa. Nie inaczej jest w przypadku Kopciuszka.

Ponad sto lat temu znakomity fiński antropolog i folklorysta Antti Amatus Aarne prześledził wątki bajkowe w rozmaity sposób utrwalone w kulturze i literaturze całej ówczesnej Europy i znacznej części świata, co pozwoliło mu stworzyć system klasyfikacji bajek, kilkanaście lat później udoskonalony przez Stitha Thompsona (i nazwany później klasyfikacją Aarnego-Thompsona). Klasyfikacja ta pokazała, że wątek Kopciuszka (odnotowany pod numerem ATU 510A) pojawiał się już w IX-wiecznych Chinach, a w Europie występuje w podaniach niemal wszystkich narodów i ludów – od jak dawna, tego nie wiadomo. Za elementy konieczne historii Kopciuszka – pozwalające na rozpoznanie Kopciuszka w danej postaci bajkowej – uznano: żeńskość postaci, jej ciężki los polegający na znoszeniu upokorzeń ze strony macochy i/lub przyrodnich siostr, nagła i krótkotrwała przemiana losu umożliwiająca udanie się na wyjątkową uroczystość (bał, nabożeństwo w kościele itd.), zgubienie bucika (bucik jest równie ważny w tym wątku – co sam Kopciuszek!), poszukiwania właścicielki bucika przez zamożnego i mającego władzę potencjalnego oblubieńca, szczęśliwy finał w postaci udanego dopasowania bucika i ślubu Kopciuszka z owym możliwym oblubieńcem. Wszelkie okoliczności towarzyszące, to, co następuje pomiędzy etapami owej historii, kim jest znalazca bucika i jak bucik trafia w jego ręce – to elementy odróżniające poszczególne wersje tego wątku.

Polska nazwa KOPCIUSZEK najprawdopodobniej została nadana przez jednego z pierwszych bajkopisarzy zajmujących się sprawą Kopciuszka – przez Antoniego Glińskiego w „Baśni o dziewicy Kopciuszku i o dębie złotoliścim”, wydanej po raz pierwszy w 1853 r. Od Jana Karłowicza (twórcy m.in. „Słownika gwar polskich”) dowiadujemy się, że „Nazwy tej lud polski nie zna, a w bajkach o treści «Kopciuszka» osoba ta występuje pod nazwami: Królowna kocie oczy, Królowna świński kożuszek, Mysza skórka, Pan Kożuszek, Parszywka, Popielucha, Sirotką, Świni kożuszek itp.”. Nazwa KOPCIUSZEK nawiązuje do słów: kopeć ‘osad z sadzy’, kopciuch ‘kocmołuch, brudas’ i kopcić ‘tlić się, wydzielając kopeć’. W innych językach imiona tej postaci najczęściej odwołują się do pojęcia POPIÓŁ: ang. Cinderella (cinder ‘żużel, popiół’), fr. Cendrillon (cendre, cendres ‘popiół, popioły’), nm. Aschenputtel (die Asche ‘popiół’). W polskiej literaturze KOPCIUSZEK miał również żeńską formę imienia: Kopciuszka.